

DE L'IDEALISME I DE LA IDEALITZACIÓ EL CAS HEGEL

Gonçal MAYOS

Es diu que Hegel —el filòsof que més va influir al «materialista» Marx— és un idealista. Certament, amb això es diu molt poc, ja que cal definir abans què és Idealisme i distingir-ho de la idealització de la realitat. Hegel molt difícilment encaixa amb la major part dels sentits quotidians de «idealista», que sempre s'identifiquen un xic amb «idealitzador». De fet, tot sovint el seu pensament és criticat per no encaixar amb els components «simpàtics» o «idealitzadors» que se li pressuposen. Comentarem ara alguns dels sentits més corrents del terme «idealisme o idealista» i veurem si s'apliquen o no a Hegel.

1. Idealista és sinònim quotidiàniament de «somiatriutes», de «visionari» i «quimèric». D'aquell tipus de persona que voluntàriament o per tendència natural «no toca de peus a terra» sinó que s'imagina mons ficticis i està més preocupat pel «més enllà» que no pel que passa al seu voltant.

Aquest sentit d'idealista és difícilment aplicable en rigor a Hegel, ja que no vol imaginar sinó descriure i comprendre la realitat. Es preocupa per conèixer i explicar el seu temps i la seva societat (les potencialitats polítiques, per exemple, en la *Filosofia del dret*; els seus orígens històrics en les *Lliçons de filosofia de la història universal*; l'estructuració sistemàtica i rigorosa del saber en la *Enciclopèdia de les ciències filosòfiques*; la tradició filosòfica a partir de la qual comprendre la pròpia filosofia i la dels seus coetanis en la *Història de la filosofia*, la reconstrucció del periple cognoscitiu d'una consciència modelica vers la comprensió més desenvolupada en la *Fenomenologia de l'esperit*, etc).

Així, són preocupacions cabdals de Hegel: la Revolució Francesa, la Reforma protestant, el tipus de vida sòcio-polític en la Grècia clàssica en con-

traposició amb el de la seva pròpia època, el paper i natura de la religió i del cristianisme, fer un sistema coherent i complet del saber, definir el model factible d'estat, la constitució alemanya i el projecte de reforma a Anglaterra. Són, certament, preocupacions molt corrents a la seva època. Les respostes que va donar a aquests temes, tot i que sovint són molt complexes (especialment pel llenguatge emprat i per l'intent d'integrar-les totes en un únic sistema filosòfic coherent), mai no van recórrer a intervencions màgiques, miraculoses o a explicacions místiques.

Se li ha criticat l'afirmació que la raó es realitza en el món i en la història, i que la humanitat podia arribar al saber absolut. Evidentment, això ens sembla avui dia d'un optimisme «idealitzador» fora de mida, si bé es tracta d'una formulació forta, però corrent en la seva època, de l'il·limitat progrés racional en la història que havia d'acabar assolint la racionalitat més plena. Però no oblidem que «materialistes» com Marx van afirmar també el progrés racional de la humanitat en la ciència i en l'organització socio-política. Fins i tot, la manera d'argumentar el progrés és en Hegel molt més rigorosa que no, per exemple, en Condorcet (el revolucionari francès víctima de la mateixa revolució), Saint-Simon (el socialista utòpic) o Comte (el profeta del positivisme).

De fet tots els autors mencionats partien d'una similar confiança en la raó i en el progrés com a única manera d'explicar el món i la història humana, sense haver de recórrer a intervencions divines, a miracles o elements màgics, a casualitats inexplicables i tota una sèrie de fantasmagories —corrents a l'època. Hegel, per exemple, rebutja com poc rigoroses les hipòtesis de la intervenció personal de Déu en el món, l'existència del famós estat de natura o els mites d'antics pobles amb una saviesa suprema.

2. Idealista és també sinònim de «*fanàtic*», de ser un «*guixot*». D'aquells tipus de persones que afirmen tossudament un ideal per damunt de qualsevol topada amb la realitat. Certament, Hegel tampoc no hi encaixa. Mil i una vegades se'n riu d'aquest tipus de gent i, molt al contrari, adopta una postura que podríem qualificar de «realisme, positivisme o pragmatisme cruel». Si la realitat no és com es voldria que fos, no hi ha res a fer sinó acceptar-la tal com és. Encara més, s'ha de fer l'esforç per comprendre-la i trobar-hi la racionalitat que de segur hi ha —pensa, ara sí, una mica idealitzadorament. Hegel en comptes d'exclamar-se s'esforça per comprendre el perquè del que passa, per desgraciat, trist, negatiu, brutal, ignominiós, que sigui. Comprendre la realitat és una divisa de Hegel i això implica per a ell, plegar-se a l'evidència dels fets i intentar trobar el fons racional —que si bé no la justifica moralment, almenys sí que permet comprendre-la.

Hegel s'oposa sempre a aquells que volen oblidar l'existència de les coses que no els agraden. Aquells que es neguen a acceptar la trista realitat, precisament perquè és trista —com seria el cas de Hölderlin, l'amic poeta que va embogir. Molt al contrari, Hegel s'esforça —sovint contra els seus primers impulsos— per trobar la raó del que sembla ser irracional, gratuït, arbitrari. Com diu ell: trobar la rosa en la creu del present. Però això no implica caure en la cantarella del *Càndid* de Voltaire, que accepta content i conformat tots els mals que li cauen al damunt en virtut del bé compensatori i global. Hegel comprèn que aquest raonament no compensa a ningú de les seves desgràcies, però pensa que el filòsof no és el mantenidor de la

«moral» i «confiança» de la humanitat, sinó el racionalitzador de la realitat per crua que sigui. Qui es desanimi, pitjor per a ell.

3. Idealista també és un mot que se sol aplicar a aquell preocupat sempre per coses «abstractes», «nebuloses» i «inconcretes» i no per les coses més properes, concretes i immediates. Hegel sempre afirma preocupar-se per comprendre el més concret i no perdre's en abstraccions. Però creu que l'explicació del que veiem implica fer servir i desenvolupar nocions que sovint ens semblen —com ell mateix reconeix— molt abstractes. Per conèixer les coses no n'hi ha prou en senyalar-les o observar-les amb deteniment, necessitem conceptes —sovint molt tècnics— i tot concepte és per definició abstracte. Precisament és buscant conèixer el concret, que Hegel fa aquest camí —que a nosaltres ens sembla tant «abstracte»— de la *Ciència de la lògica* o de la *Fenomenologia de l'esperit*.

Hegel ens ensenya —com molts altres filòsofs— que és molt complicat parlar i comprendre les coses aparentment tan senzilles que tenim davant dels ulls. Per a parlar sobre elles s'ha de partir de conceptes i de mots que forçosament són abstractes i antiintuïtius. Però treballant amb ells, és com aconseguim comprendre i comunicar-nos.

4. Un altre sentit corrent d'idealista és aquella persona que es proposa una *utopia* —que sap irrealitzable— però que segueix il·lusionat. Una vegada més, el que té d'utòpic Hegel és afirmar que el món és racional i la història progressiva. En tota la resta, Hegel sol ser molt poc utòpic; és més, es riu de les utopies. Vol comprendre què passa realment i no trencar-se el cap infructuosament pel que hauria de passar.

Té una gran confiança en la racionalitat del tot, de la realitat en conjunt, però no es queda enlluernat amb res de concret. Si els fets li demostren que una cosa maca o desitjable fracassa, ell prendrà nota d'aquest fracàs i intentarà comprendre la seva necessitat. Això li va passar amb el seu ideal juvenil: la Revolució Francesa. Hegel va arribar a viure la caiguda de Napoleó i el retorn dels borbons al tron francès, i per tant va intentar donar-ne l'explicació, malgrat que en la seva joventut —i potser en la vellesa— fos un partidari de la Revolució.

Hegel no és tampoc partidari de l'anomenat «amor platònic». No és del tipus de gent que s'enamora d'alguna cosa idealitzada i que, per tant, veu inassolible o indigna de sí mateix. Pensa que les coses hi són per a que hom les assoleixi, sinó millor és oblidar-les. Hom s'ha de deixar d'enyorances —la revolució, per exemple—; si pot aconseguir el que pretén endavant, sinó el millor és dir —com la guineu de la faula— que són verdes. En aquests punts és del tot contrari al seu vell amic Hölderlin, ja que defensava a Robespierre i la necessitat de guillotinar els antirevolucionaris —per molt que es diguessin Lluís XVI o Maria Antonieta. Hegel —al contrari de Hölderlin— pensa que és impossible fer una revolució sense que caigui la sang.

5. L'idealista sol també *idealitzar* o *poetitzar* la realitat, fer-la més bonica o imaginar-se-la millor del que és. Aquesta no és tampoc la intenció de Hegel. La realitat sigui bonica o no, sobretot és el que hi ha i el que hem de comprendre. Hegel condemna tota fugida de la realitat idealitzant-la i si el seu sistema filosòfic sembla un tipus d'idealització, ell nega que

ho sigui, dient que és l'única manera de comprendre la realitat en conjunt i no escatimant les conclusions no agradables.

6. Hegel —per molt antipàtic que se'ns faci— tampoc no és el típic idealista *altruista*, preocupat pel benestar de la gent. Com diu més d'un cop, la comoditat és contrària als grans fets històrics, la felicitat no existeix en la vida dels herois que fan la història. Per molt que parli de «grans homes» o d'«herois» no els idealitza: sempre adverteix que el preocupar-se pel proïsme no és la seva principal característica i que la dialèctica de la història no té en absolut en compte el benestar dels individus particulars. Hegel pensa —entre cruament i cruelment— que la moralitat no és el que ha fet grans Napoleó, Cèsar, Alexandre Magne, Carlemany, etc. Les èpoques fel·lícies —diu— són planes en blanc en el llibre de la història.

7. Finalment, Hegel tampoc no és idealista en el sentit de ser un *inconformista militant*. Pensa cruament que s'ha d'acabar acceptant les coses tal com són —per tant com més aviat es faci millor. Hegel anomena «ànima bella» a aquell —com Hölderlin— que es nega a acceptar el món tal com és i això representa per a Hegel una manera molt superficial i deficient d'enfrontar-se a la vida. En darrer terme, Hegel cerca la «reconciliació» amb la realitat, que parteix d'admetre les coses que són racionals malgrat que no ens agradin. Per això la reconciliació amb el món existent té com a condició la correcta comprensió de la seva racionalitat.

Pel que hem anat dient, gairebé sembla que Hegel no és un idealista i, certament, se li fa una «injustícia» quan se l'identifica amb el sentit *idealitzadors* que hem tractat. Això no obstant, hi ha un sentit més tècnic, més filosòfic i més profund d'Idealisme, que sí que li va bé a Hegel. Aquest sentit és el que donen els llibres de text, que el defineixen a partir de la consideració de la idea com a principi essencial del conèixer. Les idees serien la base de tot possible coneixement. Però això són tòpics i és clar que hi ha moltes maneres de considerar la idea com a principi del conèixer i de cercar a partir d'elles l'autèntica comprensió de la realitat. Anem, doncs, a veure la manera com Hegel és idealista, el seu peculiar Idealisme.

8. Certament, Hegel —al contrari que Marx— posa un més gran èmfasi en la idea, l'esperit, el concepte. Els dos primers són, per a ell, indiscutiblement la part essencial de la realitat. Però això no vol dir —com sovint es creu— que tota la realitat sigui només el que nosaltres entenem per idea o esperit: una cosa purament mental o dotada només del tipus d'existència d'un concepte o un pensament, fins i tot de les visions, imaginacions, somnis —els quals, com diu Descartes, tot sovint semblen reals però aviat te n'adones de l'error.

El nostre concepte d'esperit s'oposa al concepte de matèria, de realitat física, d'existència efectiva en el món sensible i corporal. Doncs bé, no passa així en Hegel: la idea o l'esperit universal no s'oposa a la matèria o a l'existència física. L'autèntica realitat té una existència sensible, material, empírica, però no només és matèria sinó que és també concepte, *logos*, racionalitat, esperit, idea. A part d'existir, mostra també la raó de la seva existència, la lògica del seu ser empíric. Hegel és idealista perquè només l'interessen les coses que tenen una raó, que són comprensibles, que són racionals. Creu que darrera de tota autèntica realitat hi ha —per als ulls ex-

perts dels filòsofs— una raó que cal i es pot comprendre. Llavors només és autèntica realitat aquella que és comprensible, que és racional.

A l'inrevés, la «idea absoluta» i l'«esperit universal» tenen també existència física i empírica. Aquí rau l'Idealisme de Hegel: són una realitat física, material, empírica però, alhora i sobretot, una *realitat racional*. A més a més de ser com qualsevol cosa una existència, tenen també una component racional, un logos, una lògica (en el sentit més normal de terme), una explicació, un sentit, un significat. En definitiva, ens diuen alguna cosa als sers intel·ligents més enllà de què existeixen, ens diuen alguna cosa de perquè existeixen, perquè són així i no d'una altra manera, perquè canvien i com ho fan, etc.

Les coses són idea o esperit perquè tenen, pensa Hegel, un missatge per als sers intel·ligents, per als científics, per als filòsofs. No són mer accident, un simple atzar, una cosa inexplicable i irracional. Molt al contrari, són explicables, són comprensibles, són racionals, són també idea i esperit a més a més de simple cosa, matèria, simple pedra. Així, doncs, l'autèntica realitat és tant existència empírico-material com existència lògico-racional. A partir d'aquí podem entendre la famosa afirmació de Hegel que tot l'[autènticament] real és racional i que tot l'[autènticament] racional és real. En definitiva, no hi pot haver coses autènticament reals i importants que manquin o de racionalitat o de matèria. Tota cosa que manifesti la seva realitat persistentment ha de ser racional, no pot ser gratuïta. Hegel es despreocupa tant d'una cosa que no és racional o comprensible, com d'una idea que no té cap realitat empírica, que no és realitzable. Per això el seu pensament no és una simple idealització, un fer bonic o racional el que no ho és. És una aposta desesperada per la racionalitat, com dient: si el món és tan miserable com és, almenys ha de poder ser comprensible, hi ha d'haver una raó.

Naturalment, Hegel sap que al primer moment no tothom és capaç de comprendre el sentit de les coses i les pren com a accidentals. Sap que hom no pot descobrir fàcilment la racionalitat de les coses i que sempre hi pot haver un error. Hegel creu que cal una educació i un desenvolupament del llenguatge filosòfic per a poder començar a comprendre el món i la seva racionalitat. Això és el que pretén fer amb la seva filosofia.

Aquesta és una breu aproximació al veritable Idealisme de Hegel. D'una banda, pensa que el món és racional, que tot —o gairebé tot— té una raó, que hom pot comprendre realment i plenament el món natural i social, que en la història és realitza la raó. En aquest sentit podem veure que els grans enemics de Hegel no eren materialistes com Marx, Engels o l'últim Sartre, sinó nihilistes antirracionalistes com Schopenhauer o Nietzsche, i partidaris d'una fe arracional com Kierkegaard o Schleiermacher.

Però Hegel també mereix el nom d'idealista, en el sentit més profund i filosòfic que hem vist, perquè posa com a principi i condició de tot coneixement la idea, perquè pensa que res no és plenament real si no és alhora idea o esperit, si no és racional. Perquè inscriu la realitat humana en l'àmbit de la significació: tot el que és humà ve passat pel sedàs de la raó humana, del seu llenguatge. Hegel —i com ell molts— pensa que la raó i el llenguatge són els únics camins que li són permesos a l'home per aproximar-se a això que anomenem «realitat». És per aquest motiu que Hegel cerca tan desesperadament la racionalitat o el logos universal del món i la història, perquè és el repte que el pot salvar, més que del materialisme, del nihilisme —del no-res.